



Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (esimene koda)

1. august 2022*

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2010/64/EL – Õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele – Artikli 2 lõige 1 ja artikli 3 lõige 1 – Mõiste „oluline dokument“ – Direktiiv 2012/13/EL – Õigus saada kriminaalmenetluses teavet – Artikli 3 lõike 1 punkt d – Kohaldamisala – Riigisisesele õigusesse üle võtmata jätmise – Vahetu õigusmõju – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 47 ja artikli 48 lõige 2 – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – Artikkel 6 – Vanglakaristuse mõistmine, millest on süüdlane tingimisi vabastatud allutamise käitumiskontrollile – Käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rikkumine – Olulise dokumendi tõlkimata jätmise ja tõlgi puudumine selle koostamise juures – Karistuse täideviimise peatamise tühistamine – Tühistamist käsitlevate menetlusedokumentide tõlkimata jätmise – Tagajärjed tühistamise kehtivusele – Menetlusnormi rikkumine, mille tagajärg on suhteline tühisus

Kohtuasjas C-242/22 PPU,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Tribunal da Relação de Évora (Évora apellatsioonikohus, Portugal) 8. märtsi 2022. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 6. aprillil 2022, kriminaalmenetluses järgmise isiku suhtes:

TL,

menetluses osales:

Ministério Público,

EUROOPA KOHUS (esimene koda),

koosseisus: koja president A. Arabadjiev, Euroopa Kohtu president K. Lenaerts, Euroopa Kohtu asepresident L. Bay Larsen esimese koja kohtunike ülesannetes, kohtunikud I. Ziemele (ettekandja) ja A. Kumin,

kohtujurist: M. Campos Sánchez-Bordona,

kohtusekretär: vanemametnik M. Ferreira,

arvestades kirjalikku menetlust ja 27. juuni 2022. aasta kohtuistungil esitatut,

* Kohtumenetluse keel: portugali.

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- TL, esindaja: *advogado* L. C. Esteves,
- Portugali valitsus, esindajad: P. Almeida, P. Barros da Costa ja C. Chambel Alves,
- Euroopa Komisjon, esindajad: B. Rechen ja M. Wasmeier,

olles 14. juuli 2022. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kuidas tõlgendada Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiivi 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses (ELT 2010, L 280, lk 1) artikleid 1–3 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1), artiklit 3.
- 2 Taotlus on esitatud TL-i ja Ministério Público (prokuratuur, Portugal) vahelises kohtuvaidluses, mis puudutab seda, millised tagajärjed on tõlgi abi puudumisel ja TL-i suhtes läbi viidud kriminaalmenetlusega seotud erinevate dokumentide tõlkimata jätmisel.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

Direktiiv 2010/64

- 3 Direktiivi 2010/64 põhjendustes 5–7, 9, 14, 17, 22 ja 33 on märgitud:

- „(5) [Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud] Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon“) artiklis 6 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 47 on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Harta artikli 48 lõikega 2 tagatakse kaitseõiguse austamine. Käesolevas direktiivis austatakse kõnealuseid õiguseid ning direktiivi rakendamisel tuleks neid silmas pidada.
- (6) Kuigi kõik liikmesriigid on konventsiooniosalised, näitavad kogemused, et ainuüksi see asjaolu ei tekita piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõigussüsteemi vastu.
- (7) Vastastikuse usalduse tugevdamine nõuab konventsiooni artiklis 6 sätestatud õiguste ja kaitsemeetmete järjekindlamat rakendamist. See eeldab ka konventsioonis ja hartas sätestatud miinimumnõuete edasist täiustamist liidus käesoleva direktiivi ja muude meetmete abil.

[...]

(9) Ühised miinimumeeskirjad peaksid suurendama usaldust kõikide liikmesriikide kriminaalõigussüsteemi[de] vastu, mis omakorda peaks viima tõhusama õiguskoostööni vastastikuse usalduse õhkkonnas. Sellised ühised miinimumeeskirjad tuleks kehtestada suulise ja kirjaliku tõlke kohta kriminaalmenetluses.

[...]

(14) Nende isikute õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele, kes ei räägi või ei mõista menetluses kasutatavat keelt, on sätestatud konventsiooni artiklis 6, mida on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas. Käesoleva direktiiviga lihtsustatakse nende õiguste kasutamist praktikas. Sel eesmärgil kavatakse käesoleva direktiiviga tagada kahtlustatavate ja süüdistatavate isikute õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses, et tagada nende õigus õiglasele kohtulikule arutamisele.

[...]

(17) Käesoleva direktiiviga tuleks tagada tasuta ja kohane keeleabi, mis võimaldab kahtlustatavatel ja süüdistatavatel isikutel, kes ei räägi või ei mõista kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, kasutada täies ulatuses nende õigust kaitsele, ning mis tagab menetluse õigluse.

[...]

(22) Käesoleva direktiivi alusel tuleks suulist ja kirjalikku tõlget võimaldada kahtlustatava ja süüdistatava isiku emakeelde või mõnda teise keelde, mida ta räägib või mõistab, et võimaldada tal täies ulatuses kasutada õigust kaitsele ning tagada menetluse õiglust.

[...]

(33) Käesoleva direktiivi sätteid, mis vastavad konventsiooni või hartaga tagatud õigustele, tuleks järjepidevalt tõlgendada ja rakendada vastavalt nendele õigustele selliselt, nagu neid tõlgendatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu asjaomases praktikas.“

4 Direktiivi 2010/64 artikli 1 „Sisu ja kohaldamisala“ lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Käesoleva direktiiviga sätestatakse eeskirjad õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismääruse täitmise menetluses.

2. Lõikes 1 osutatud õigused tekivad isikul hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on talle ametliku teatega või muul viisil teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, ning kehtivad kuni tema suhtes menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas ta on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.“

5 Direktiivi artiklis 2 „Õigus suulisele tõlkele“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei räägi või ei mõista asjaomases kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, võimaldatakse viivitamata suuline tõlge kriminaalmenetluse ajal uurimisasutustes ja kohtutes, sh politsei poolt läbiviidava küsitlemise, kõikide kohtuistungite ja mis tahes vaheistungite ajal.

2. Liikmesriigid tagavad, et suuline tõlge on kättesaadav kahtlustatava või süüdistatava isiku ning tema õigusnõustaja vahelise suhtluse tarbeks, mis on otseselt seotud menetluse käigus läbiviidava mis tahes küsitlemise või ülekuulamise või edasikaebuse esitamise või muude menetluslike taotlustega, kui see on vajalik menetluse õigluse tagamiseks.

[...]

5. Liikmesriigid tagavad, et kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlustega on kahtlustataval või süüdistataval isikul õigus vaidlustada otsus, mille kohaselt ei ole tõlge vajalik, ning juhul kui suuline tõlge oli kättesaadav, võimalus esitada kaebus selle kohta, et suulise tõlke kvaliteet ei olnud piisav menetluse õigluse tagamiseks.

[...]“

6 Direktiivi artiklis 3 „Õigus oluliste dokumentide tõlkele“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei mõista asjaomases kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, võimaldatakse mõistliku ajavahemiku jooksul kõikide oluliste dokumentide kirjalik tõlge, et kindlustada talle võimalus kasutada õigust kaitsele ja tagada menetluse õigus.

2. Oluliste dokumentide hulka kuuluvad otsused, millega võetakse isikult vabadus, süüdistused või süüdistusaktid ja kohtuotsused.

3. Pädevad asutused otsustavad iga juhtumi puhul, kas oluliseks peetakse ka mõnda muud dokumenti. Kahtlustatav või süüdistatav isik või tema õigusnõustaja võivad esitada selleks põhjendatud taotluse.

[...]

5. Liikmesriigid tagavad, et kooskõlas siseriiklikes õigusaktides sätestatud menetlustega on kahtlustataval või süüdistataval isikul õigus vaidlustada otsus, mille kohaselt ei ole dokumentide või nende lõikude tõlkimine vajalik, ning juhul kui kirjalik tõlge tehti, võimalus esitada kaebus selle kohta, et tõlke kvaliteet ei ole piisav menetluse õigluse tagamiseks.

[...]“.

Direktiiv 2012/13

7 Direktiivi 2012/13 põhjendustes 5, 7, 8, 10, 19, 25 ja 40–42 on märgitud:

„(5) [Harta] artiklis 47 [ja konventsiooni] artiklis 6 on sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Harta artikli 48 lõikega 2 tagatakse kaitseõiguse austamine.

[...]

(7) Kuigi kõik liikmesriigid on konventsiooniosalised, näitavad kogemused, et ainuüksi see asjaolu ei tekita piisavat usaldust teiste liikmesriikide kriminaalõigussüsteemi vastu.

(8) Vastastikuse usalduse suurendamiseks on vaja kehtestada üksikasjalikud eeskirjad hartast ja konventsioonist tulenevate menetlusõiguste ja menetluslike tagatiste kaitse kohta.

[...]

(10) Ühised miinimumeeskirjad peaksid suurendama usaldust kõikide liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide vastu, mis omakorda peaks viima tõhusama õiguskoostööni vastastikuse usalduse õhkkonnas. Sellised ühised miinimumeeskirjad tuleks kehtestada kriminaalmenetluses antava teabe valdkonnas.

[...]

(19) [Pädevad] asutused [peaksid] kahtlustatavat või süüdistatavat isikut suuliselt või kirjalikult viivitamata teavitama [nende õigustest]. Nende õiguste praktiliseks ja tõhusaks kasutamiseks tuleks nimetatud teavet anda õigel ajal menetluse käigus ja hiljemalt enne seda, kui [...] kahtlustatavat või süüdistatavat isikut esimest korda ametlikult küsitle[takse].

[...]

(25) Liikmesriigid peaksid tagama, et kui nad annavad käesoleva direktiivi kohast teavet, pakutakse kahtlustatavale või süüdistatavale isikule vajaduse korral kirjalikku või suulist tõlget temale arusaadavas keeles direktiivis [2010/64] kehtestatud normide kohaselt.

[...]

(40) Käesoleva direktiiviga kehtestatakse miinimumeeskirjad. Liikmesriigid võivad laiendada käesolevas direktiivis sätestatud õigusi, et tagada kõrgem kaitstuse tase ka nendel juhtudel, mida käesolevas direktiivis ei ole otseselt reguleeritud. Kaitstuse tase ei tohiks mingil juhul langeda allapoole nõuetest, mis on sätestatud konventsioonis, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Inimõiguste Kohus oma kohtupraktikas.

(41) Käesolevas direktiivis austatakse põhiõigusi ja järgitakse hartas tunnustatud põhimõtteid. Käesoleva direktiiviga soovitakse edendada eelkõige õigust vabadusele, õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõigust. Direktiivi rakendamisel tuleks sellest lähtuda.

(42) Käesoleva direktiivi sätteid, mis vastavad konventsiooniga tagatud õigustele, tuleks järjepidevalt tõlgendada ja rakendada vastavalt nendele õigustele selliselt, nagu neid tõlgendatakse Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikas.“

8 Direktiivi artikkel 1 „Reguleerimisese“ on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse eeskirjad, mis käsitlevad kahtlustatavate või süüdistatavate isikute õigust saada teavet nende õiguste ja nende vastu esitatud süüdistuse kohta kriminaalmenetluses. [...]“.

9 Direktiivi artikli 2 „Reguleerimisala“ lõige 1 sätestab:

„Käesolevat direktiivi kohaldatakse hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on isikule teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni menetluse lõpetamiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui see on asjakohane.“

10 Direktiivi artiklis 3 „Õigus saada teavet õiguste kohta“ on ette nähtud:

„1. Liikmesriik tagab, et kahtlustatavat või süüdistatavat isikut teavitatakse viivitamata vähemalt järgmistest siseriikliku õiguse alusel kohaldatavatest menetlusõigustest, et neid õigusi oleks võimalik tõhusalt kasutada:

[...]

d) õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele;

[...]

2. Liikmesriik tagab, et lõike 1 alusel esitatav teave antakse suuliselt või kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles, võttes arvesse haavatavate isikute hulka kuuluvate kahtlustatavate või süüdistatavate isikute mis tahes erivajadusi.“

Portugali õigus

11 Kriminaalmenetluse seadustiku (Código do Processo Penal, edaspidi „CPP“) artikli 92 „Aktide keel ja tõlgi nimetamine“ lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Kirjalikes ja suulistes menetlusaktides kasutatakse portugali keelt, vastasel juhul on need tühised.

2. Kui isik, kes ei oska või ei valda portugali keelt, peab osalema menetluses, nimetatakse tema jaoks tasuta sobiv tõlk [...]“.

12 CPP artiklis 120 on sätestatud:

„1. Igale muule tühisusele peale eelmises artiklis osutatud tühisuse peavad huvitatud isikud tuginema ja selle suhtes kehtivad käesolevas artiklis ning sellele järgnevas artiklis sätestatud eeskirjad.

2. Tühisus, millele tuleb tugineda lisaks muudes õigusnormides ette nähtud tühistusele, on järgmine:

[...]

c) tõlgi nimetamata jätmise juhtudel, kus tõlgi nimetamine on seaduse järgi kohustuslik;

[...]

3. Eelmistes lõigetes nimetatud tühisusele tuleb tugineda:

a) niisuguse akti tühisuse korral, milles asjaomane isik osaleb, enne selle lõpuleviimist;

[...]“.

- 13 CPP artikli 122 „Tühisuse tagajärjed“ lõikes 1 on sätestatud:
„Tühisus muudab asjaomase akti ning sellest sõltuvad aktid ja aktid, mida see akt võib mõjutada, kehtetuks.“
- 14 CPP artikkel 196, mis käsitleb isikusamasuse ja elukoha deklaratsiooni (*Termo de Identidade e Residência*, edaspidi „TIR“), on sõnastatud järgmiselt:
„1. Õigusasutus või kriminaalpolitsei koostab menetluse käigus iga kahtlustatava või süüdistatava kohta [TIRi], isegi kui selle isiku isikusamasus on juba tuvastatud [...].
2. Kahtlustatav või süüdistatav peab [...] esitama oma elukoha, töökoha või muu enda valitud viibimiskoha.
3. [TIRis] märgitakse, et kahtlustatavat või süüdistatavat on teavitatud:
a) nõudest ilmuda pädevasse asutusse või jääda pädeva asutuse käsutusse, kui see on seadusega ette nähtud või kui talle on sellest nõuetekohaselt teatatud;
b) nõudest mitte vahetada elukohta või sealt puududa kauem kui viis päeva, teatamata oma uut elukohta või kohta, kust teda on võimalik leida;
c) sellest, et hilisemad teated toimetatakse kätte tavalise kirja teel lõikes 2 nimetatud aadressile, välja arvatud juhul, kui kahtlustatav või süüdistatav teatab teise aadressi taotlusega, mis antakse üle või saadetakse tähtitud kirjaga selle kohtu kantseleile, kus menetlus sel ajal toimub;
d) sellest, et eelmiste lõigete sätete järgimata jätmine annab õiguse määrata tema esindajaks kaitsja kõigis menetlusaktides, milles tal on õigus või kohustus osaleda, ning pidada kohtuistungit ilma tema kohalviibimiseta [...];
e) sellest, et süüdimõistva kohtuotsuse korral kaotab [TIR] kehtivuse alles karistuse ärakandmisel.
[...].“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 15 Moldova kodanikule TL-ile, kes ei valda portugali keelt, esitati 10. juulil 2019 Portugalis kahtlustus seoses ametnikule vastuhakkamise ja ametniku väärkohtlemise, mootorsõiduki ohtliku sõidustiiliga juhtimise ning sõiduki ilma seadusliku juhtimisõigusega juhtimisega. Kahtlustuse esitamise protokoll tõlgiti rumeenia keelde, mis on Moldova riigikeel.
- 16 Samal päeval koostasid pädevad asutused TIRi ilma tõlgi sekkumiseta ja ilma et seda dokumenti oleks rumeenia keelde tõlgitud.
- 17 11. juuli 2019. aasta kohtuotsusega, mis jõustus 26. septembril 2019, mõisteti TL-ile kolmeaastane vanglakaristus, mille täitmine peatati tingimisi sama pikaks katseajaks, lisakaristusena 12 kuuks mootorsõiduki juhtimise keeld ja rahaline karistus 80 päevamäär ulatuses kuus eurot päevas ehk kokku 480 eurot. Kohtuistungil abistas TL-i nõustaja ja tõlk.

- 18 11. juuli 2019. aasta kohtuotsuses ette nähtud käitumiskontrolli rakendamiseks püüdsid pädevad asutused asjatult TL-iga TIRis märgitud aadressil ühendust võtta.
- 19 TL kutsuti seepeale Tribunal Judicial da Comarca de Bejasse (Beja piirkondlik kohus) 7. jaanuari 2021. aasta määrusega, mis toimetati 12. jaanuaril 2021 kätte TIRis märgitud aadressile, et olla ära kuulatud 11. juuli 2019. aasta kohtuotsuses kehtestatud käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete täitmata jätmise küsimuses. 6. aprillil 2021 toimetati see kohtumäärus uuesti samal aadressil kätte. Mõlemad kättetoimetamised toimusid portugali keeles.
- 20 Kuna TL määratud kuupäeval kohtusse ei ilmunud, tühistas nimetatud kohus 9. juuni 2021. aasta kohtumäärusega vanglakaristuse täideviimise peatamise. Kohtumäärus, mis toimetati 25. juunil 2021 TL-ile kätte portugali keeles TIRis märgitud aadressile ning tema nõustajale, jõustus 20. septembril 2021.
- 21 TL vahistati 30. septembril 2021 tema uuel aadressil karistuse täideviimiseks. Ta viibib sellest kuupäevast alates vanglas.
- 22 TL volitas 11. oktoobril 2021 end esindama uue advokaadi ning 18. novembril 2021 esitas ta nõude tuvastada eelkõige TIRi, 7. jaanuari 2021. aasta kohtumääruse, millega ta kohtusse kutsuti, ja 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumääruse tühisus.
- 23 Nõude põhjendamiseks väitis TL, et ta ei olnud TIRis märgitud aadressil kättesaadav ning seetõttu ei saanud ta neid kohtumäärusi kätte, kuna ta oli pärast TIRi koostamist muutnud elukohta. Ta täpsustas, et ta ei teatanud sellest muudatusest, kuna ta ei teadnud ei seda, et peab seda tegema, ega seda, millised on selle kontrollnõude täitmata jätmise tagajärjed, kuna TIRi, kus see kontrollnõue ja need tagajärjed kirjas olid, ei olnud rumeenia keelde tõlgitud. Lisaks ei abistanud tõlk teda ei sel puhul ega kahtlustuse esitamisel. Lõpuks ei tõlgitud ei 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärust, millega teda kutsuti käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rikkumise tõttu kohtusse, ega 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärust keelde, mida ta räägib või mõistab.
- 24 Kõnealune nõue esitati esimeses kohtuastmes Tribunal Judicial da Comarca de Bejale (Beja piirkondlik kohus), kes jättis selle rahuldamata põhjendusel, et kuigi TL-i viidatud menetlusnormide rikkumised olid tõendatud, olid need parandatud, kuna huvitatud isik ei tuginenud neile CPP artikli 120 lõikes 3 ette nähtud tähtaja jooksul.
- 25 Eelotsusetaotluse esitanud kohtul, kellele esitati selle esimese astme kohtu otsuse peale apellatsioonkaebus, on kahtlusi, kas see säte on kooskõlas direktiividega 2010/64 ja 2012/13 koostoimes konventsiooni artikliga 6.
- 26 Esiteks tõdeb eelotsusetaotluse esitanud kohus, et neid direktiive ei ole Portugali õigusesse üle võetud, kuigi mõlema ülevõtmise tähtaeg on möödunud. Ta leiab siiski, et nende direktiivide asjakohastel sätetel on vahetu õigusmõju ning need on seega põhikohtuasja suhtes vahetult kohaldatavad, kuna need on tingimusteta, piisavalt selged ja täpsed ning annavad eraõiguslikele isikutele õiguse kriminaalmenetluses suulisele ja kirjalikule tõlkele ning teabele.
- 27 Teiseks leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kõnealused aktid, nimelt TIR ning 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärus, millega TL kohtusse kutsuti, ja 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärus kuuluvad direktiivi 2010/64 artikli 3 lõigete 1 ja 2 tähenduses mõiste „olulised dokumendid“ alla, kuna sedalaadi aktid on olulised

süüdistatavate kaitseõiguste seisukohast ja arvestades nendes esitatud menetlusteavet. Selles kontekstis toonitab ta eelkõige, et TIRiga edastatakse asjaomasele isikule andmed tema elukohaga seotud kontrollnõuete kohta, eelkõige kontrollnõude kohta teatada ametiasutustele mis tahes aadressimuutusest.

- 28 Neid kaalutlusi arvestades soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ta peab jätma kohaldamata põhikohtuasjas käsitletavat riigisisest õigusnormi, mis näevad selleks, et tugineda menetlusnormide rikkumisele – nagu käesolevas asjas –, mis on seotud tõlgi puudumise ja oluliste dokumentide tõlkimata jätmisega keelde, millest asjaomane isik aru saab, ette tähtajad, mille möödumisel vastav õigus lõpeb.
- 29 Neil asjaoludel otsustas Tribunal da Relação de Évora (Évora apellatsioonikohus, Portugal) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas direktiivi [2010/64] artikleid 1–3 ning direktiivi [2012/13] artiklit 3 üksi või koostoimes [konventsiooni] artikliga 6 võib tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus riigisisene õigusnorm, mis ühelt poolt näeb süüdistatavale, kes ei mõista menetluskeelt, suulise tõlgi nimetamata jätmise ja oluliste menetlusaktide tõlkimata jätmise korral ette suhtelise tühisuse, millele tuleb tugineda, ning mis teiselt poolt võimaldab lugeda seda tüüpi tühisuse pärast teatud aja möödumist parandatuks?“

Eelotsuse kiirmenetluse kohaldamise taotlus

- 30 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 23a esimeses lõigus ja Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 107 ette nähtud eelotsuse kiirmenetluses.
- 31 Käesoleval juhul on selle menetluse kohaldamiseks ette nähtud tingimused täidetud.
- 32 Ühelt poolt puudutab eelotsusetaotlus seda, kuidas tõlgendada direktiive 2010/64 ja 2012/13, mis kuuluvad valdkonda, mida reguleerib EL toimimise lepingu kolmanda osa V jaotis, mis käsitleb vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala. Järelikult on selle taotluse suhtes võimalik kohaldada eelotsuse kiirmenetlust.
- 33 Teiselt poolt, mis puudutab kiireloomulisuse kriteeriumi, siis tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, et see kriteerium on täidetud, kui põhikohtuasjas asjasse puutuvalt isikult on eelotsusetaotluse esitamise ajal võetud vabadus ja tema kinnipidamine sõltub põhikohtuasja lahendusest (28. aprilli 2022. aasta kohtuotsus C ja CD (õiguslikud takistused üleandmisotsuse täitmisel), C-804/21 PPU, EU:C:2022:307, punkt 39 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 34 Sellega seoses nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud faktiliste asjaolude kirjeldusest, et TL-ilt, põhikohtuasjas kõnesolevalt isikult, oli eelotsusetaotluse esitamise ajal tegelikult võetud vabadus.
- 35 Lisaks küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtult, kas liidu õigusega on kooskõlas kohaldada sellistel asjaoludel, nagu on kõne all põhikohtuasjas, riigisiseseid õigusnorme, mille kohaselt sõltub võimalus tugineda kriminaalmenetluses toime pandud teatud rikkumistele – mis muu hulgas tõid kaasa asjaomasele isikule mõistetud vabadusekaotusliku karistuse täideviimise

peatamise tühistamise – kindlatest tähtaegadest kinnipidamisest, mistõttu võib see kohus sõltuvalt Euroopa Kohtu vastusest esitatud küsimusele olla kohustatud vigased aktid tühistama ja sellest tulenevalt andma määruse TL-i vabastamiseks.

- 36 Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohtu esimene koda 12. mail 2022 ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 37 Hoolimata sellest, et eelotsusetaotluse esitanud kohus on oma küsimuses formaalselt piirdunud ainult liidu õiguse konkreetse sätte tõlgendamisega, ei takista see asjaolu ELTL artiklis 267 ette nähtud koostöömenetluses Euroopa Kohut esitamast liikmesriigi kohtule kõiki liidu õiguse tõlgendamise aspekte, mis võivad olla tarvilikud liikmesriigi kohtu menetluses oleva kohtuasja lahendamisel, olenemata sellest, kas liikmesriigi kohus neile oma küsimustes viitas või mitte. Sel puhul on Euroopa Kohtu ülesanne tuletada liikmesriigi kohtu esitatud teabest ja eelkõige eelotsusetaotluse põhjendustest need liidu õigusnormid, mida on põhikohtuasja vaidluse eset silmas pidades vaja tõlgendada (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus DocMorris, C-190/20, EU:C:2021:609, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 38 Kuna eelotsuse küsimus puudutab direktiivi 2010/64 artikleid 1–3 ja direktiivi 2012/13 artiklit 3 eraldi või koostoimes konventsiooni artikliga 6, siis tuleb ühelt poolt meenutada, et see säte tagab õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõiguste austamise, mis vastavalt selle artikli 6 lõikele 3 hõlmab iga süüdistatava õigust saada viivitamata talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja alustest ning tasuta tõlgi abile, kui ta ei räägi või ei mõista kohtuistungil kasutatavat keelt.
- 39 Teiselt poolt on harta artikli 52 lõikes 3 täpsustatud, et hartas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad konventsiooniga tagatud õigustele, on samad, mis on neile ette nähtud nimetatud konventsiooniga. Vastavalt selgitustele harta artikli 47 ja artikli 48 lõike 2 kohta, mida ELL artikli 6 lõike 1 kolmanda lõigu ja harta artikli 52 lõike 7 kohaselt tuleb arvesse võtta harta tõlgendamisel, vastavad need sätted vastavalt konventsiooni artikli 6 lõikele 1 ning artikli 6 lõigetele 2 ja 3 (vt selle kohta 23. novembri 2021. aasta kohtuotsus IS (eelotsusetaotluse õigusvastasus), C-564/19, EU:C:2021:949, punkt 101).
- 40 Lisaks, mis puudutab põhikohtuasjas kõne all olevate direktiivide tõlgendamist, siis tuleb meenutada, et direktiivi 2010/64 põhjenduste 5–7, 9 ja 33 ja artikli 1 ning direktiivi 2012/13 põhjenduste 5, 7, 8, 10 ja 42 ning artikli 1 kohaselt on nende direktiivide eesmärk kehtestada ühised miinimumeeskirjad tagatiste ja menetlusõiguste kaitseks, mis tulenevad harta artiklist 47 ja artikli 48 lõikest 2 ning EIÕK artiklist 6, eelkõige seoses suulise ja kirjaliku tõlkega ning teabega kriminaalmenetlustes, ning et neid eeskirju tuleb tõlgendada ja rakendada kooskõlas nende õiguste ja tagatistega, et tugevdada vastastikust usaldust liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide vastu, selleks et suurendada kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö tõhusust.
- 41 Nii nõuab direktiivi 2010/64 artikli 2 lõige 1 liikmesriikidelt, et nad tagaksid, et kahtlustatavale või süüdistatavale, kes ei räägi või ei mõista asjaomasest kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, võimaldatakse viivitamata tõlgi abi uurimisasutustes ja kohtutes, samas kui selle direktiivi artikli 3 lõikes 1 on ette nähtud, et liikmesriigid peavad tagama, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule, kes ei mõista seda keelt, võimaldatakse mõistliku ajavahemiku jooksul

kõikide oluliste dokumentide kirjalik tõlge, et kindlustada talle võimalus kasutada õigust kaitsele ja tagada menetluse õiglus. Direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkt d omalt poolt kohustab liikmesriike tagama, et kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse viivitamata teave nende õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele, et võimaldada seda õigust tõhusalt kasutada.

- 42 Seega tuleb tõdeda ühelt poolt, et põhikohtuasjas on kõne all täpsemalt direktiivi 2010/64 artikli 2 lõige 1 ja artikli 3 lõige 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkt d, ning teiselt poolt, et nendes sätetes on täpsustatud põhiõigused õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõiguste austamisele, mis on sätestatud eelkõige harta artiklis 47 ja artikli 48 lõikes 2, ning neid tuleb tõlgendada viimati nimetatud sätteid arvestades.
- 43 Neil asjaoludel tuleb asuda seisukohale, et eelotsusetaotluse esitanud kohus palub sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2010/64 artikli 2 lõiget 1 ja artikli 3 lõiget 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti d koostoimes harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt ühest küljest saavad nende direktiivide sätetega tagatud õiguste rikkumisele tulemuslikult tugineda üksnes nende õiguste omajad ning teisest küljest tuleb sellele rikkumisele tugineda kindlaksmääratud tähtaja jooksul, sest vastasel juhul see õigus lõpeb.
- 44 Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et eelotsusetaotlusest nähtub, et TL-i ei abistanud TIRi koostamise ajal tõlk ning seda dokumenti ei ole tõlgitud keelde, mida ta räägib või mõistab. Lisaks ei tõlgitud 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärust, millega ta kutsuti kohtusse käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rikkumise tõttu, ega 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärust keelde, millest TL aru saab.
- 45 Edasi ilmneb – kuigi eelotsusetaotluses ei ole sõnaselgelt märgitud, et TL-i ei teavitatud kahtlustuse esitamisel õigusest tõlgi abile ja tema suhtes alustatud kriminaalmenetluse oluliste dokumentide tõlkele –, et eelotsusetaotluse esitanud kohus lähtub kaudsest eeldusest, et sellist teavet ei ole esitatud, mistõttu ta esitab Euroopa Kohtule küsimuse peale direktiivi 2010/64 tõlgendamise ka direktiivi 2012/13 tõlgendamise kohta.
- 46 Samas otsuses on lõpuks täpsustatud, et põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava CPP artikli 92 lõige 2 nõuab tõlgi nimetamist menetlustes, mis puudutavad isikut, kes ei oska või ei valda portugali keelt, ning et vastavalt CPP artiklile 120 võib tõlgi nimetamata jätmine sellise akti koostamisel, milles asjaomane isik osales, kaasa tuua selle tühisuse kahel tingimusel: ühelt poolt, et tühisuse tuvastamise nõude on esitanud asjaomane isik, ja teiselt poolt, et taotlus on esitatud enne akti lõpuleviimist.
- 47 Järelikult tuleb küsimust, nagu see on ümber sõnastatud käesoleva kohtuotsuse punktis 43, analüüsida seda konteksti silmas pidades.
- 48 Sellele küsimusele vastamiseks tuleb esimesena tõdeda, et isegi juhul, kui direktiivi 2010/64 artikli 2 lõiget 1 ja artikli 3 lõiget 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti d ei ole Portugali õiguskorda üle võetud või need on üle võetud ebatäielikult – mida eelotsusetaotluse esitanud kohus peab tõendatuks, samas kui Portugali valitsus näib sellele vastu vaidlevat –, võib TL tugineda neist sätetest tulenevatele õigustele, kuna need on vahetu õigusmõjuga, nagu märgivad nii see kohus kui ka kõik Euroopa Kohtu menetluses osalenud huvitatud isikud.

- 49 Olgu meenutatud, et kõigil juhtudel, kui direktiivi sätted on nende sisu silmas pidades tingimusteta ja piisavalt täpsed, võivad eraõiguslikud isikud neile liikmesriigi kohtus selle liikmesriigi vastu tugineda nii juhul, kui viimane on jätnud direktiivi riigisisesse õigusesse üle võtmata ettenähtud tähtaja jooksul, kui ka juhul, kui direktiiv ei ole nõuetekohaselt üle võetud (14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus RTS infra ja Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel, C-387/19, EU:C:2021:13, punkt 44 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 50 Euroopa Kohus on sellega seoses täpsustanud, et liidu õigusnorm on ühest küljest tingimusteta siis, kui selles sätestatud kohustusega ei kaasne ühtegi tingimust ja selle täitmine või tagajärgede tekkimine ei eelda ühegi õigusakti vastuvõtmist liidu institutsiooni või liikmesriigi poolt, ning teisest küljest piisavalt täpne, et õigussubjekt saaks sellele tugineda ning kohus seda rakendada, siis, kui selle õigusnormiga kehtestatakse üheselt mõistetavalt kohustus (14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus RTS infra ja Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel, C-387/19, EU:C:2021:13, punkt 46 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 51 Lisaks on Euroopa Kohus otsustanud, et isegi kui mõne direktiivi puhul on liikmesriikidele selle rakendamise üksikasjade kehtestamisel jäetud teatud kaalutusruum, võib selle direktiivi sätet pidada tingimusteta ja täpselt siis, kui see paneb liikmesriikidele üheselt mõistetavalt konkreetse tulemuse saavutamise kohustuse, millega ei kaasne ühtegi tingimust selles sätestatud normi kohaldamiseks (14. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus RTS infra ja Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel, C-387/19, EU:C:2021:13, punkt 47 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 52 Kuna direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikes 1 ja artikli 3 lõikes 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktis d on – nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 58–62 – täpselt ja tingimusteta ette nähtud kahtlustatava või süüdistatava õiguste saada tõlketeenuseid ja oluliste dokumentide tõlkele sisu ja ulatus ning õigus saada teavet nende kahe esimesena nimetatud õiguse kohta, siis tuleb neid sätteid pidada vahetut õigusmõju omavaks, mistõttu iga isik, kellel on need õigused, võib neile liikmesriigi vastu tugineda liikmesriigi kohtutes.
- 53 Teisena tuleb märkida, et kolm põhikohtuasjas kõne all olevat menetlusakti, nimelt TIR, 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärus, millega TL kohtusse kutsuti, ja 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärus, kuuluvad direktiivide 2010/64 ja 2012/13 kohaldamisalasse ning kujutavad endast olulisi dokumente, mille kirjalik tõlge oleks tulnud TL-ile esitada esimesena nimetatud direktiivi artikli 3 lõike 1 alusel.
- 54 Sellega seoses tuleb märkida, et vastavalt direktiivi 2010/64 artikli 1 lõikele 2 ja direktiivi 2012/13 artikli 2 lõikele 1 kohaldatakse seal tunnustatud õigusi isiku suhtes alates hetkest, mil liikmesriigi pädevad asutused on talle teatavaks teinud, et teda kahtlustatakse või süüdistatakse kuriteo toimepanekus, kuni kriminaalmenetluse lõppemiseni, mille all mõistetakse lõpliku otsuse tegemist küsimuses, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on kuriteo toime pannud, sealhulgas kohtuotsuse tegemine ja edasikaebamisotsus, kui need on asjakohased.
- 55 Seega tuleneb eelmises punktis viidatud sätetest, et need direktiivid on kohaldatavad kriminaalmenetlustele osas, milles nende eesmärk on kindlaks teha, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on toime pannud kuriteo (vt selle kohta 16. detsembri 2021. aasta kohtuotsus AB jt (amnestia tühistamine), C-203/20, EU:C:2021:1016, punkt 69).

- 56 Seevastu menetlus, mille eesmärk ei ole isiku kriminaalvastutuse kindlakstegemine, nagu amnestia tühistamist puudutav seadusandlik menetlus ja kohtumenetlus, mille ese on selle tühistamise liikmesriigi põhiseadusele vastavuse kontroll, ei kuulu direktiivi 2012/13 kohaldamisalasse (vt selle kohta 16. detsembri 2021. aasta kohtuotsus AB jt (amnestia tühistamine), C-203/20, EU:C:2021:1016, punktid 70 ning 71).
- 57 Samuti ei kuulu selline erimenetlus nagu menetlus, mille ese on sellise lõpliku kohtuotsuse tunnustamine, mille on teinud teise liikmesriigi kohus ja mille kirjaliku tõlke asjaomane isik on juba saanud direktiivi 2010/64 artikli 3 kohaselt, selle direktiivi kohaldamisalasse, kuna ühest küljest juba oma olemuse tõttu toimub selline menetlus pärast seda, kui on lõplikult kindlaks tehtud, kas kahtlustatav või süüdistatav isik on talle etteheidetava kuriteo toime pannud, ja vajaduse korral pärast tema süüdimõistmist, ning teisest küljest ei ole selle kohtuotsuse uus tõlge vajalik, et tagada huvitatud isiku kaitseõigused või huvitatud isiku õigus tõhusale kohtulikule kaitsele, ega ole seega põhjendatud selle direktiiviga taotletavate eesmärkide seisukohast (vt selle kohta 9. juuni 2016. aasta kohtuotsus Balogh, C-25/15, EU:C:2016:423, punktid 37–40).
- 58 Neil asjaoludel on eeskätt direktiivi 2010/64 põhjendustest 14, 17 ja 22 nähtuvalt direktiivi eesmärk tagada kahtlustatavatele ja süüdistatavatele, kes ei räägi või ei mõista kriminaalmenetluses kasutatavat keelt, õigus suulisele ja kirjalikule tõlkele, lihtsustades selle õiguse kasutamist, et tagada neile isikutele õigus õiglasele kohtulikule arutamisele. Seepärast näevad selle direktiivi artikli 3 lõiked 1 ja 2 ette, et liikmesriigid tagavad, et neile isikutele võimaldatakse mõistliku ajavahemiku jooksul kõikide oluliste dokumentide – eelkõige otsuste, millega võetakse isikult vabadus, süüdistuste või süüdistusaktide ja kohtuotsuste, mis nende suhtes on tehtud – kirjalik tõlge, et võimaldada neil teostada oma kaitseõigusi ja tagada menetluse õiglus (vt selle kohta 9. juuni 2016. aasta kohtuotsus Balogh, C-25/15, EU:C:2016:423, punkt 38).
- 59 Tuleb aga tõdeda, et erinevalt olukordadest, mida käsitleti kohtuasjades, milles tehti 16. detsembri 2021. aasta kohtuotsus AB jt (amnestia tühistamine) (C-203/20, EU:C:2021:1016) ja 9. juuni 2016. aasta kohtuotsus Balogh (C-25/15, EU:C:2016:423), on põhikohtuasjas kõne all olevad kolm menetlusakti, nagu märkisid sisuliselt nii eelotsusetaotluse esitanud kohus kui ka kõik Euroopa Kohtu menetluses osalenud huvitatud isikud, osa menetlusest, milles tehti kindlaks TL-i kriminaalvastutus, ning direktiivide 2010/64 ja 2012/13 kohaldamine nendele aktidele on täielikult põhjendatud nende direktiividega taotletava eesmärgiga.
- 60 Ühelt poolt, mis puudutab TIRi, siis nähtub nii eelotsusetaotlusest kui ka CPP artiklist 196, et see TIR, mis koostatakse kohe, kui isikule on esitatud kahtlustus, mis on kriminaalmenetluse üks etapp, kujutab endast eelnevat tõkendit, mis sisaldab selle isiku jaoks tervet hulka kontrollnõudeid ja nende kontrollnõuete rikkumise korral menetluslikke tagajärgi ning võimaldab pädevatel asutustel teada saada aadressi, kus isik peab olema neile kättesaadav, kusjuures see isik peab muu hulgas teatama igasugusest muutusest sellega seoses. See tõkend jääb kehtima, kuni karistus, mis sellele isikule võib olla mõistetud, on ära kantud. Seega võib nimetatud tõkendi järgimata jätmine kaasa tuua mõistetud karistuse täideviimise peatamise tühistamine. Võttes arvesse TIRist tulenevaid olulisi kontrollnõudeid ja tagajärgi asjaomasele isikule kogu kriminaalmenetluse vältel ning asjaolu, et teda teavitati sellest nõudest ja nendest tagajärgedest selle TIRiga, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus õigesti, et tegemist on direktiivi 2010/64 artikli 3 lõigete 1 ja 2 tähenduses olulise dokumendiga, kusjuures selle sätte lõikes 3 on veel täpsustatud, et „[p]ädevad asutused otsustavad iga juhtumi puhul, kas oluliseks peetakse ka mõnda muud dokumenti“.

- 61 Seega oli TL-il direktiivi 2010/64 artikli 2 lõike 1 ja artikli 3 lõike 1 alusel õigus TIRi kirjalikule tõlkele ja tõlgi abile selle koostamise ajal. Lisaks oli TL-il direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti d kohaselt õigus saada teavet nende õiguste kohta. Viimati öelduga seoses ilmneb selle direktiivi põhjendusest 19, et direktiivis nimetatud teavet tuleks anda õigel ajal menetluse käigus ja hiljemalt enne seda, kui kahtlustatavat või süüdistatavat isikut esimest korda ametlikult küsitletakse.
- 62 Kuigi Portugali valitsus märkis Euroopa Kohtu istungil, et üldjuhul järgitakse eelmises punktis mainitud sätetes ette nähtud õigusi kriminaalmenetlustes, mis toimuvad Portugalis isikute suhtes, kes ei saa portugali keelest aru, nähtub eelotsusetaotlusest siiski, et põhikohtuasjas käsitletavas olukorras see nii ei olnud, kuna TL-i ei teavitatud CPP artiklis 196 ette nähtud kontrollnõudest mitte muuta elukohta, tegemata uut aadressi teatavaks, ning seega ei saanud ta seda kontrollnõuet järgida. Seetõttu püüdsid käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rakendamise pädevusega ametiasutused asjatult temaga TIRis märgitud aadressil ühendust võtta. Samuti toimetati 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärus, millega ta kutsuti kohtusse käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rikkumise tõttu, ning 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärus kätte sellele aadressile, mitte tema uude elukohta, mistõttu ei olnud TL-il võimalik nendest kohtumäärustest teada saada.
- 63 Teiselt poolt tuleb tõdeda, et nagu märkisid Portugali valitsus ja komisjon, on need kohtumäärused menetlusdokumendid, mis täiendavad asjaomase isiku süüdimõistmist ja on veel osa kriminaalmenetlusest direktiivide 2010/64 ja 2012/13 tähenduses.
- 64 Sellega seoses on direktiivide 2010/64 ja 2012/13 kohaldamine menetlusdokumentidele, mis puudutavad asjaomasele isikule mõistetud vangistuse täideviimise peatamise võimalikku tühistamist, ilma et tal oleks olnud võimalik mõista kriminaalmenetluses koostatud olulisi dokumente, vajalik, arvestades nende direktiivide eesmärki tagada harta artiklis 47 sätestatud õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja harta artikli 48 lõikes 2 sätestatud kaitseõiguste austamine ning tugevdada vastastikust usaldust liikmesriikide kriminaalõigussüsteemide vastu, et suurendada kriminaalasjades tehtava õigusosalase koostöö tõhusust.
- 65 Neid põhiõigusi rikutaks, kui isikul, kellele on kuriteo eest mõistetud vangistus, mille täideviimisest ta on tingimisi vabastatud, ei oleks – kutse tõlkimata jätmise tõttu või tõlgi puudumise pärast kohtuistungil, mis puudutas karistuse täideviimise peatamise võimalikku tühistamist – võimalust olla ära kuulatud eelkõige põhjuste osas, miks ta ei täitnud käitumiskontrolliga kaasnevaid kontrollnõudeid. Selline võimalus eeldab ühelt poolt seda, et asjaomane isik saab kutse kohtuistungile, kus karistuse täideviimise peatamine võidakse tühistada, keeles, mida ta räägib või mõistab – vastasel juhul ei loeta teda nõuetekohaselt kohtusse kutsutuks ja teavitatuks kutse põhjustest –, ning teiselt poolt seda, et teda abistab sellel kohtuistungil vajaduse korral tõlk, et ta saaks tõhusalt selgitada põhjusi, miks ta rikkus käitumiskontrolliga kaasnevaid kontrollnõudeid, kusjuures need põhjused võivad olla legitiimsed ja õigustada karistuse täideviimise peatamise kehtivust.
- 66 Lisaks, kuna karistuse täideviimise peatamise tühistamise otsus toob kaasa asjaomasele isikule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise, tuleb ka see otsus tõlkida, kui asjaomane isik ei räägi või ei mõista kohtumenetluse keelt, eelkõige selleks, et tal oleks võimalik mõista selle otsuse aluseks olevaid põhjusi ja vajaduse korral esitada selle peale kaebus.

- 67 Seda tõlgendust kinnitab ka direktiivi 2010/64 ülesehitus. Nimelt, kuigi ühelt poolt puudutab see vastavalt artikli 1 lõikele 2 sõnaselgelt süüdimõistmist ning teiselt poolt hõlmab mõiste „olulised dokumendid“ vastavalt artikli 3 lõikele 2 sõnaselgelt „otsuse[i]d, millega võetakse isikult vabadus“, oleks ebaloogiline jätta selle direktiivi kohaldamisalast välja aktid, mis käsitlevad karistuse täideviimise peatamise võimalikku tühistamist, kuna need aktid võivad lõppkokkuvõttes viia asjaomase isiku vangistamiseni ja tema põhiõigustesse kõige olulisema sekkumiseni kriminaalmenetluses.
- 68 Euroopa Kohus on pealegi juba otsustanud, et kui menetlusdokument saadetakse isikule üksnes asjaomase menetluse keeles, kuigi isik seda keelt ei valda, siis ei ole isik võimeline aru saama, milles teda süüdistatakse, ega saa järelikult tõhusalt kasutada oma kaitseõigusi, kui talle ei võimaldata selle dokumendi tõlget keelde, mida ta räägib või mõistab (vt selle kohta 12. oktoobri 2017. aasta kohtuotsus *Sleutjes*, C-278/16, EU:C:2017:757, punkt 33).
- 69 Ent käesolevas asjas nähtub eelotsusetaotlusest, et 7. jaanuari 2021. aasta kohtumäärust, millega TL kohtusse kutsuti, ega 9. juuni 2021. aasta karistuse täideviimise peatamise tühistamise kohtumäärust ei ole rumeenia keelde tõlgitud. Lisaks ilmneb, et TL-i ei teavitatud õigusest saada nende kohtumääruste tõlget. Lõpuks ei nähtu Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et käitumiskontrolliga kaasnevate kontrollnõuete rikkumisi käsitleval kohtuistungil oleks TL-i abistanud tõlk või teda oleks sellest õigusest isegi teavitatud.
- 70 Neil asjaoludel ja nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktides 61 ja 69, on rikutud direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikest 1 ja artikli 3 lõikest 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktist d tulenevaid TL-i õigusi põhikohtuasjas kõne all olevas kriminaalmenetluses.
- 71 Kolmandana, mis puudutab nende rikkumiste tagajärgi, siis nähtub eelotsusetaotluse esitanud kohtu sedastatust, et õiguse suulisele tõlkele rikkumine on Portugali õiguskorras menetlusnormi rikkumine, mis toob vastavalt CPP artiklile 120 kaasa vastavate menetlusdokumentide suhtelise tühisuse. Ühest küljest peab asjaomane isik selle artikli lõike 2 punkti c kohaselt siiski tuginema selle õiguse rikkumisele. Teisest küljest tuleb sama artikli lõike 3 punkti a kohaselt tugineda menetlusnormi rikkumisele, kui tegemist on nõudega tuvastada sellise akti tühisus, milles osales asjaomane isik, enne selle akti lõpuleviimist, vastasel juhul see õigus lõpeb.
- 72 Vastuseks Euroopa Kohtu poolt kohtuistungil esitatud küsimusele kinnitas Portugali valitsus, et CPP artikkel 120 on kohaldatav ka juhul, kui tuginetakse õiguse kriminaalmenetluse oluliste dokumentide tõlkimisele rikkumisele – seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus, nagu ka seda, kas see säte on kohaldatav õiguse saada teavet oluliste dokumentide suulise ja kirjaliku tõlke kohta rikkumisele.
- 73 Sellega seoses on oluline märkida, et direktiivi 2010/64 artikli 2 lõige 5 ja artikli 3 lõige 5 kohustavad liikmesriike tagama, et vastavalt riigisisises õiguses ette nähtud menetlusele on asjaomastel isikutel õigus vaidlustada otsus, milles leitakse, et suuline või kirjalik tõlge ei ole vajalik.
- 74 Samas ei ole ei selles direktiivis ega direktiivis 2012/13 täpsustatud, millised tagajärjed tulenevad selles ette nähtud õiguste rikkumisest, eelkõige olukorras, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kus asjaomast isikut ei ole teavitatud sellise otsuse olemasolust ega tema õigusest tõlgi abile ja kõnealuste dokumentide tõlkele või mõne sellise dokumendi koostamisest.

- 75 Väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et vastava valdkonna erinormide puudumisel tuleb isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste rakendamise kord menetlusautonoomia põhimõtte alusel sätestada liikmesriikide õiguskordades. Samas ei tohi see kord olla ebasoodsam võrreldes korraga, mis kehtib sarnastele riigisisestele olukordadele (võrdväarsuse põhimõtte), ega tohi olla sätestatud selliselt, et see muudab liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamise praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõtte) (vt selle kohta 10. juuni 2021. aasta kohtuotsus BNP Paribas Personal Finance, C-776/19–C-782/19, EU:C:2021:470, punkt 27 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 76 Mis puudutab võrdväarsuse põhimõtet, siis kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu kontrolli tulemusel ei ilmne vastupidist, ei nähtu Euroopa Kohtu käsutuses olevast toimikust, et CCP artikli 120 kohaldamisega direktiividest 2010/64 ja 2012/13 tulenevate õiguste rikkumise korral rikutakse seda põhimõtet. Nimelt reguleerib see artikkel tingimusi, mille kohaselt saab tühisusele tugineda, olenemata sellest, kas see tühisus tuleneb riigisisestest või liidu õigusnormides sätestatud eeskirja rikkumisest.
- 77 Mis puudutab tõhususe põhimõtet, siis on oluline meelde tuletada, et kuigi direktiivid 2010/64 ja 2012/13 ei reguleeri nendes ette nähtud õiguste rakendamise korda, ei tohi see kord kahjustada nende direktiividega taotletavat eesmärki tagada kriminaalmenetluse õiglus ning kriminaalmenetluses kahtlustatavate ja süüdistatavate kaitseõiguste austamine (vt selle kohta 15. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Covaci, C-216/14, EU:C:2015:686, punkt 63, ning 22. märtsi 2017. aasta kohtuotsus Tranca jt, C-124/16, C-188/16 ja C-213/16, EU:C:2017:228, punkt 38).
- 78 Ühelt poolt on liikmesriigi asutustele direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktiga d pandud kohustus teatada kahtlustatavale ja süüdistatavale tema õigusest suulisele ning kirjalikule tõlkele, mis on ette nähtud direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikes 1 ja artikli 3 lõikes 1, olulise tähtsusega nende õiguste tõhusa tagamise seisukohast ning seega harta artikli 47 ja artikli 48 lõike 2 järgimise seisukohast. Ilma nendest teavitamata ei saa asjaomane isik nimelt teada nende õiguste olemasolu ja ulatust ega nõuda nende järgimist, mistõttu ta ei saa täielikult kasutada oma kaitseõigusi ega õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.
- 79 Kui nõuda isikult, kelle suhtes viiakse läbi kriminaalmenetlus keeles, mida ta ei räägi või ei mõista, et ta tugineks konkreetse tähtaja jooksul, mille möödumisel see õigus lõpeb, asjaolule, et teda ei ole teavitatud tema õigusest suulisele ja kirjalikule tõlkele, mis on ette nähtud direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikes 1 ja artikli 3 lõikes 1, muutuks direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktiga d tagatud õigus teabele sisutühjaks ning ühtlasi seataks kahtluse alla selle isiku õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja kaitseõiguste austamisele, mis on tagatud vastavalt harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2. Nimelt, kui sellist teavet ei ole, ei ole see isik teadlik asjaolust, et tema õigust teabele on rikutud, ja tal ei ole seega võimalik tugineda sellele rikkumisele.
- 80 Lisaks kehtib sama järeldus samal põhjusel ka direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikes 1 ja artikli 3 lõikes 1 ette nähtud õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele, kui asjaomast isikut ei ole teavitatud nende õiguste olemasolust ning ulatusest.
- 81 Kuna käesolevas asjas – nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 45 – ei ole eelotsusetaotluses sõnaselgelt märgitud, et TL-i ei teavitatud kahtlustuse esitamisel tema õigusest tõlgi abile ja tema suhtes läbi viidava kriminaalmenetluse oluliste dokumentide tõlkimisele, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus vajaduse korral kontrollima, kas see teave talle tegelikult edastati või mitte.

- 82 Teiselt poolt, isegi kui asjaomane isik sai tegelikult sellise teabe õigel ajal, on vaja – nagu märkis sisuliselt ka kohtujurist oma ettepaneku punktides 83–87 –, et ta oleks teadlik asjaomase olulise dokumendi olemasolust ja sisust ning sellega kaasnevatest tagajärgedest, et ta saaks tugineda sellele, et rikutud on tema õigust selle dokumendi tõlkele või õigust suulisele tõlkele selle koostamise ajal, nagu on ette nähtud direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikes 1 ja artikli 3 lõikes 1, ning et talle võimaldataks seeläbi õiglast kohtulikku arutamist, austades kaitseõigusi, nagu on nõutud harta artiklis 47 ja artikli 48 lõikes 2.
- 83 Seega rikutaks tõhususe põhimõtet, kui tähtaeg, mille jooksul riigisisene menetlusnorm seab võimaluse tugineda direktiivi 2010/64 artikli 2 lõikega 1 ja artikli 3 lõikega 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punktiga d antud õiguste rikkumisele, hakkab kulgema juba enne seda, kui asjaomast isikut on teavitatud keeles, mida ta räägib või mõistab, ühelt poolt õiguse suulisele ja kirjalikule tõlkele olemasolust ja ulatusest ning teiselt poolt asjaomase olulise dokumendi olemasolust ja sisust ning sellega kaasnevatest tagajärgedest (vt analoogia alusel 15. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Covaci, C-216/14, EU:C:2015:686, punktid 66 ja 67).
- 84 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu, kes on ainsana pädev tõlgendama riigisisese õiguse sätteid, tuvastatust tuleneb käesolevas asjas aga, et ainuüksi CPP artikli 120 kohaldamine põhikohtuasjas kõne all olevale olukorrale, nagu seda näib olevat teinud esimese astme kohus, ei võimalda järgida eelmisest punktist tulenevaid nõudeid.
- 85 Täpsemalt nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast teabest, et CPP artikli 120 lõike 3 punkti a kohaselt tuleb sellise akti tühisusele, mille koostamisel osales asjaomane isik, tugineda enne asjaomase akti lõpuleviimist, vastasel korral see õigus lõpeb.
- 86 See tähendab eelkõige sellise akti puhul nagu TIR seda, et TL-i olukorras olev isik jääks võimalusest tühisusele tugineda *de facto* ilma. Nimelt, kui see isik, kes ei oska kriminaalmenetluse keelt, ei saa mõista menetluskohustuse tähendust ja selle tagajärge, ei ole tal piisavalt teavet, et hinnata, kas selle koostamise ajal on vaja tõlge abi või selle dokumendi kirjalikku tõlget, mis võib näida puhta formaalsusena. Lisaks mõjutab hiljem võimalust tugineda selle akti tühisusele ühelt poolt asjaolu, et puudub teave õiguse kohta tõlkele ja tõlge abile, ning teiselt poolt asjaolu, et tühisuse tuvastamise nõude esitamise tähtaeg möödub sisuliselt kohe ainuüksi asjaomase akti koostamise tõttu.
- 87 Neil asjaoludel tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kontrollida, kas ta saab tõlgendada riigisiseseid õigusnorme nii, et need võimaldavad järgida käesoleva kohtuotsuse punktist 83 tulenevaid nõudeid ja tagada seeläbi kaitseõiguste kasutamine õiglaselt kohtumenetluses.
- 88 Juhuks kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks leidma, et põhikohtuasjas kõne all olevate riigisiseste õigusnormide niisugune tõlgendamine ei ole võimalik, tuleb meenutada, et ülimuslikkuse põhimõte paneb liikmesriigi kohtule, kelle ülesanne on oma pädevuse piires kohaldada liidu õiguse sätteid, kui tal ei ole võimalik tõlgendada riigisiseseid õigusnorme kooskõlas liidu õiguse nõuetega, kohustuse tagada selle õiguse nõuete täielik õigusmõju tema menetluses olevas vaidluses, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata kõik riigisiseseid õigusnormid või praktika – isegi kui need on ajaliselt hilisemad –, mis on vastuolus liidu õigusnormiga, millel on vahetu õigusmõju, ja tal ei ole vaja taotleda või oodata nende riigisiseste õigusnormide või praktika eelnevat kõrvaldamist seadusandliku või muu põhiseadusliku menetluse teel (8. märtsi 2022. aasta kohtuotsus Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (vahetu õigusmõju), C-205/20, EU:C:2022:168, punkt 37).

- 89 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb eelotsuse küsimusele vastata nii, et direktiivi 2010/64 artikli 2 lõiget 1 ja artikli 3 lõiget 1 ning direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti d koostoimes harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2 ning tõhususe põhimõttega tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt peab nende direktiivide sätetega ette nähtud õiguste omanik nende rikkumisele tuginema kindla tähtaja jooksul, mille möödumisel see õigus lõpeb, kui see tähtaeg hakkab kulgema juba enne, kui asjaomast isikut on tegelikult teavitatud keeles, mida ta räägib või mõistab, ühelt poolt tema õiguse suulisele ja kirjalikule tõlkele olemasolust ja ulatusest ning teiselt poolt asjasse puutuva olulise dokumendi olemasolust ja sisust ning sellega seotud tagajärgedest.

Kohtukulud

- 90 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulud, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (esimene koda) otsustab:

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. oktoobri 2010. aasta direktiivi 2010/64/EL õiguse kohta suulisele ja kirjalikule tõlkele kriminaalmenetluses artikli 2 lõiget 1 ja artikli 3 lõiget 1 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiivi 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet, artikli 3 lõike 1 punkti d koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 ja artikli 48 lõikega 2 ning tõhususe põhimõttega tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt peab nende direktiivide sätetega ette nähtud õiguste omanik nende rikkumisele tuginema kindla tähtaja jooksul, mille möödumisel see õigus lõpeb, kui see tähtaeg hakkab kulgema juba enne, kui asjaomast isikut on tegelikult teavitatud keeles, mida ta räägib või mõistab, ühelt poolt tema õiguse suulisele ja kirjalikule tõlkele olemasolust ja ulatusest ning teiselt poolt asjasse puutuva olulise dokumendi olemasolust ja sisust ning sellega seotud tagajärgedest.

Allkirjad